

การศึกษาแนวคิดเรื่องสงคราม

เมื่อเอ่ยคำว่า สงคราม ภาพที่ปรากฏให้เห็นคือ การต่อสู้ การฆ่าฟัน และความตาย ที่ทำให้เกิดความสลดหดหู่ใจ ความสูญเสีย และการพลัดพรากจากกัน เช่น พ่อ แม่ พลัดพรากจากลูก ภรรยาพลัดพรากจากสามี ความสูญเสียจึงเป็นของคู่กันกับสงคราม การศึกษาแนวคิดเรื่องสงครามจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อที่จะเข้าใจเรื่องสงครามอย่างแจ่มชัด ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องศัพท์ที่มีความหมายว่าสงครามเป็นเรื่องแรก

ศัพท์ภาษาสันสกฤตที่มีความหมายว่าสงคราม

คำว่า สงคราม ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีความหมายว่า การรบกัน¹ ในภาษาสันสกฤต คำว่า สงคราม (samgrāma) เป็นคำนามเพศชาย หมายถึง การรบ การต่อสู้กัน การปะทะกัน การเป็นปรปักษ์ต่อกัน² ยาลักกะได้อธิบายที่มาของคำว่า สงคราม (saṅgrāma) ดังนี้ สงคราม มาจากราตุ सम् มี ल เป็นบทหน้า (sam / gam) ในความหมายว่าไปด้วยกันหรือไปพร้อมกัน หรือ มาจากราตุ सङ् มี ल เป็นบทหน้า (sam / grī) ในความหมายว่า ร้องพร้อมกัน หรือในความหมายว่า หมู่บ้านทั้งสองมาพบกัน³

นอกจากนี้ยังมีศัพท์สันสกฤตที่มีความหมายว่าการต่อสู้กัน การรบกัน หรือการปะทะกัน อีกที่พบอยู่เนืองๆ ในวรรณคดีสันสกฤต คือ คำว่า วิกรห (vi-graha) ซึ่งเป็นคำกฤต มาจากราตุ कुह มี वि เป็นบทหน้า (vi / grah) ในความหมายว่า แยกแยกกัน ขาดละบั้นแยกต่างหาก

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, "สงคราม." พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525): 765.

² Monier Monier-Williams, "sam-grāma", Sanskrit-English Dictionary (1979): 1129.

³ Lakshman Sarup, The Nighantu and the Nirukta 2nd ed.

(Varanasi : Motilal Banarsidass, 1967), 3.9:64.

samgrāmaḥ kasmāt / samgamanādvā /

samgaranādvā / samgatau grāmaḥ viti vā /

แต่กร้าวกัน ปรากฏในอิโตปเทศ ในความหมายว่า สงคราม การต่อสู้⁴ หนึ่งยังมีคำว่า ยุธ (yudh) และ ยุทธ (yuddha) ที่ปรากฏที่ใช้ในวรรณคดีสันสกฤต ซึ่งมาจาก ราช ยุธ (√ yudh) ในความหมายว่า ต่อสู้ ตั้รชน รบพุ่ง⁵

ส่วนคำว่า ฤษ (raṇa) ที่ใช้ในคัมภีร์ฤคเวทในความหมายว่า ความพึงพอใจ (ในการรบ)⁶ และการรบ⁷ มาจากราช ฤษ ทำให้พอใจ หรือ รบพุ่ง ศัพท์ภาษาสันสกฤตที่มีความหมายว่า รบพุ่ง ทำสงครามที่มีที่ใช้ในวรรณคดี บาลี ว่า สงคราม ยุทธ และ ฤษ⁸

⁴Narayana, The Hitopadeśa ed. by Wasudevācharya Ainapure (Bombay: Gopal Narayen & Co., 1928), p.57.

haṃsaiḥ saha mayūrāṇāṃ vīgrāhe tulyavikrame/
viśvāsya vañcitā haṃsāḥ kākaiḥ sthitvā rimandire //

⁵Kṛṣṇa, Dvaipāyana Vyāsa, The Mahābhārata Text as Constituted in its critical edition 2 (Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1971-1975), 6.24.31:1161.

svadharmam api cāveksya na vikampitum arhasi/
dharmaḥ dhī yuddhāc chreyo ' nyat kṣatriyasya na vidyate //

⁶RV. 10.9.1:266.

āpo hi śṭhā mayobhuvastā na ūrje dadhātana/
mahe raṇāya cakṣase //

⁷RV. 6.16.15:379.

tamu tvā pāthyo vṛsā samīdhe dasyuhantamam
dhanamjayam raṇe raṇe.

⁸มหาวงศ์ 25.24:58. และในลลวงส์ 83.41-42:64.

อ้างอิงใน สุภาพรรณ ๗: บางอย่าง, "พงศาวดารบาลีที่แต่งในลังกา." เอกสาร
ประกอบการสอนหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต ศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย
2524. (อัครสาเนา)

แนวคิดเกี่ยวกับสงคราม

ก. แนวคิดเกี่ยวกับสงครามในทรรศนะของชาวตะวันตก

ด๊อบบลิว. พี. เพตเตอร์สัน (W.P. Paterson)⁹ ได้กล่าวถึง "สงคราม" ไว้ว่า สงครามเป็นการรบกวนของมนุษย์ ไม่เพียงแต่เป็นจุดสำคัญ แต่เป็นสัญลักษณ์ของการทะเลาะวิวาท เพื่อขยายอาณาเขตของความต้องการทางธรรมชาติ สงครามกลายเป็นขนบธรรมเนียมที่มีมาแต่ดั้งเดิม เป็นการต่อสู้เพื่อการดำรงอยู่ ซึ่งได้พัฒนาตัวของมันเองให้เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียม เช่นนี้ ได้ฝังรากลึกลงไปอยู่ในสัญชาตญาณ และฝังลงไปอยู่ในอุปนิสัย จนเป็นสันดานของเผ่าพันธุ์ ทว่า มัน แสดงออกมาในรูปของความขัดแย้งของกองกำลังทางทหารที่มีอำนาจ อันก่อกำเนิดจากสติปัญญา ศีลธรรมจรรยา และคำสั่งแห่งมวลมนุษย์

คำว่า สงคราม นี้ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายทุก ๆ ครั้ง ที่มีความขัดแย้งกันระหว่าง ชาติ ชุมชน หรือกลุ่มสังคมขนาดใหญ่

ซีเซโร (Cicero)¹⁰ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า สงคราม ไว้ว่า เป็นความปรารถนาต่อความคะนองของมนุษย์ชาติ ในการที่มีเกียรติยศเด่น เป็นพิเศษจากวิธีการของการทะเลาะวิวาทกัน

พจนานุกรมเวปสเตอร์ (Webster)¹¹ ได้ให้ความหมายของ สงคราม ไว้ว่า คือ สภาหรือเรื่องราวของการใช้กำลังทำลาย หรือการใช้กำลังปะทะกัน ปัจจุบันเป็นไปในรูปของการปะทะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹W.P. Paterson, "War", Encyclopedia of Religion and Ethics 12 (1908): 675.

¹⁰Ibid., p.675.

¹¹Webster's New International Dictionary of the English Language (Springfield: G & C Merriam, 1955), p.2871-2873.

กันของรัฐบาล หรือมโบายทางการเมือง การต่อสู้โดยใช้กำลังเป็นการต่อสู้ระหว่าง 2 ประเทศ หรือมากกว่านั้น เพื่อจุดประสงค์ของแต่ละฝ่าย เป็นการถืออาวุธเข้าหาฟันกันเพื่ออำนาจอธิปไตย การสู้รบกันโดยทั่วไปแล้วได้จำแนกไว้ว่า สงครามระหว่างกษัตริย์เป็นสงครามประชาชนหรือสงครามระหว่างประเทศ (หลายชาติหลายภาษา) เป็นสงครามที่สมบูรณ์แบบ ถ้าเป็นสงครามระหว่างรัฐ จะเป็นสงครามไม่สมบูรณ์แบบ หากมีการก่อการจลาจลจะกลายเป็นสงครามกลางเมือง

สงครามเป็นสถานะที่ประเทศชาติดำเนินการตามกฎหมาย เรียกร้องสิทธิโดยใช้กำลังของประชาชนระหว่างรัฐ หรือระหว่างรัฐกับชุมชน เพื่อแสวงหาความถูกต้อง

ไม่ว่าอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต การดำเนินชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่ลืมตาขึ้นมาดูโลก จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ต่างก็ต้องต่อสู้ แข่งชิง เพื่อความอยู่รอดของชีวิต เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพื่อแย่งชิงอำนาจ เพื่อรักษาสีทธิ และหน้าที่ของตน เหตุผลนั้นค่อยขยับขยายขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามสังคม หน้าที่ และสิ่งแวดล้อม การต่อสู้ขยายวงออกไปเรื่อย ๆ เช่นกัน จากตัวต่อตัว ชุมชน ต่อชุมชน รัฐต่อรัฐ แล้วเป็นประเทศต่อประเทศ

ข. แนวคิดเกี่ยวกับสงครามในวรรณคดีสันสกฤต

เมื่อพิจารณาศัพท์ภาษาสันสกฤตที่มีความหมายว่าสงคราม ผู้วิจัยได้ทราบแนวความคิดเกี่ยวกับสงครามว่า เป็นความแตกแยก ราวฉาน (วีกฺรห) การดิ้นรนต่อสู้ (ยุทธ) และการรบพุ่งอันเป็นการบันเทิงใจ (รณ) ในคัมภีร์มหาภารตะ แนวความคิดเกี่ยวกับสงครามปรากฏชัดเจนว่า สงครามเป็นภารกิจหน้าที่ของกษัตริย์ที่จะต้องกระทำ จากคำพูดของพระกฤษณะ ที่สอนพระอรชุนว่า "ถ้าท่านไม่ทำสงครามอันเป็นหน้าที่เช่นนี้ท่านย่อมได้รับบาป เพราะละทิ้งหน้าที่ของตน และเกียรติยศ"¹²

¹²MBh. 6.24.33:1161.

atha cettvamimam dharmyam samgrāmaṃ na kariṣyasi /
tataḥ svadharmam kīrtim ca hitvā pāpam avāpsyasi. //

นอกจากนี้คัมภีร์มนุสมฤติ กล่าวถึง สंत्रามว่าเป็นนโยบายอย่างหนึ่งของพระราชานโยบายของพระราชานี้มีอยู่ 6 อย่าง คือ การเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี การทำสังคราม การเดินทัพ การคุมเชิง การแบ่งกำลังออกเป็นสองส่วน และการหาที่พึ่งพิง¹³

ดังนั้นสังครามจึงเป็นหน้าที่ของกษัตริย์ซึ่งกระทำเพื่อสร้างความยุติธรรม และรักษาความสงบสุขของสังคม แม้สังครามจะเป็นหน้าที่ของกษัตริย์ที่จะต้องทำและเป็นหนึ่งในหกของนโยบายของกษัตริย์ก็ตาม แต่สังครามจะบังเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการที่กษัตริย์ใช้นโยบายทั้ง 5 แล้วไม่เป็นผล เพราะการทำสังครามนั้นหวังผลขณะที่แน่นอนไม่ได้ สังครามจึงเป็นสิ่งสุดท้ายที่กษัตริย์พึงนึกถึง และพึงพยายามเอาชนะศัตรูด้วยวิถีทางอื่นโดยหลีกเลี่ยงการทำสังคราม ดังที่กล่าวไว้ใน ฮิตอปเทศ¹⁴ ว่า

"พึงพยายามเอาชนะศัตรู ด้วยการไกล่เกลี่ยประนีประนอมบ้าง ดิดลีนบนบ้าง ทำอุบายให้แตกสามัคคีบ้าง จะใช้อุบายเหล่านี้ร่วมกันหรือแยกกันก็ตาม พึงพยายามเอาชนะให้ได้ โดยไม่ต้องทำสังคราม"

การทำสังครามย่อมประสพความสูญเสียทั้งสองฝ่าย แต่หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเพื่อคงไว้ซึ่งความยุติธรรม และความสงบสุขของสังคมก็ต้องทำสังคราม

คัมภีร์มนุสมฤติ¹⁵ กล่าวว่า สังครามแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สังครามที่ทำเพื่อจุดมุ่งหมายของตน และสังครามที่ทำเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

¹³Mn. 7.160:257.

sam̐dhim̐ ca vighrah̐m̐ caiva yānam̐ āsanam̐ eva ca /
dvaiddhīb̐hāvam̐ sam̐srayam̐ ca śad̐gūṇām̐ścintayet sadā

¹⁴Hit. 3.6.40:63.

¹⁵Mn. 7.164:258.

ความสัมพันธ์ของกษัตริย์กับสังคราม

ประมาณ 1,500 ปี ก่อนคริสต์กาลชาวอารยันอินเดียได้เข้ามาบูรณและตั้งรกรากอยู่ในอินเดียตอนเหนือ ในระยะแรกระบบวรรณะยังไม่ปรากฏเด่นชัดแต่มีการแบ่งชั้นทางสังคม ได้แก่ พราหมณ์ (Brahmana) ซึ่งทำหน้าที่ทางศาสนา กษัตริย์ (Ksatriya) เป็นผู้ปกครองและนักรบ และไวศยะ หรือแพศย์ (Vaisya) มีอาชีพเป็น พ่อค้า กสิกร ช่างฝีมือ¹⁶ เป็นต้น ในตอนปลายสมัยพระเวทจึงมีการแบ่งออกเป็น 4 วรรณะ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ ไวศยะ และศูทร (RV: 10.90.12:350)

พวกวรรณะกษัตริย์ เป็นพวกนักรบที่มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองชนในเผ่าป้องกันศัตรูรุกรานเดิมที่มีหัวหน้าหมู่บ้าน (คราม) คอยช่วยเหลือและป้องกันศัตรู เรียกว่า "ครามณี" ซึ่งมีอำนาจทั้งทางทหารและพลเรือน หลาย ๆ หมู่บ้านรวมกันเรียกว่า "วิศุ" มีหัวหน้าเรียกว่า "วิศุปติ" หรือ "วิศามุปติ" หลาย ๆ วิศุรวมกันก็เป็นเผ่าชน¹⁷ หัวหน้าเผ่าชน คือ "ราช่า" (ราชัน) ตำแหน่งราช่าโดยปกติเป็นการสืบสายตระกูลแต่บางครั้งก็เป็นตำแหน่งเลือกตั้ง¹⁸ ราช่าปกครองเผ่าร่วมกับคณะกรรมการปกครองประกอบกันขึ้นเป็น "สภา" เมื่อมีการแบ่งชั้นวรรณะ ชนวรรณะกษัตริย์จึงเป็นผู้เฝ้าในการสังคราม ป้องกันเผ่าจากศัตรูรุกราน ต่อมาก็ขยายอาณาเขตและอาณาเขต ความคิดของชนชั้นปกครองมีมากขึ้น สูงขึ้น จึงขยายอาณาเขตออกไปเป็นแว่นแคว้น และคิดรวมแคว้นใหญ่น้อยมาเป็นของตน จึงมีการต่อสู้ รบพุ่งกันเนื่อง ๆ

¹⁶ Max Müller, The Six Systems of Indian Philosophy

(Varanasi, 1971), p.9.

¹⁷ E. J. Rapson, ed., The Cambridge History of India, Vol.1:

Ancient India (Cambridge : University Press, 1914), p.90-91.

¹⁸ Ibid., p.94.

เอ. แอล. บาซัม¹⁹ (A. L. Basham) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของ กษัตริย์อินเดียในสมัยโบราณผิวใจความสำคัญว่า

...ตำนานเก่าแก่ที่สุดที่เกี่ยวกับผู้นำในการปกครองของอินเดียนั้นมีอยู่ใน โอดเรยพราหฺมณะเนื้อเรื่องในตำนานนี้มีอยู่ว่า เทพเจ้าทำสงครามกับเหล่าอสูรจน หนีบออ่อนจึงมีประชุมกัน และตกลงเลือกหัวหน้า เรียกว่า ราชา เพื่อเป็นผู้นำใน การทำสงครามกับศัตรู ตำนานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นผู้นำในการปกครอง ของอินเดียในยุคต้น ๆ นั้น มีขึ้นเพราะความต้องการของมนุษย์ และความจำเป็น ทางด้านการทหาร กล่าวคือ หน้าที่อันสำคัญประการแรกของ กษัตริย์คือ เป็นผู้นำในการ ลีรบกับเหล่าศัตรูในสมัยต่อมาปรากฏใน ไตตติรียอุปนิษัท ตอนที่ 1 โคลกที่ 5 กล่าว ถึงผู้นำการปกครองอินเดียในทำนองเดียวกันกับที่ปรากฏในตำนานข้างต้น เพียงแต่ ไม่มีการเลือกหัวหน้า เพราะคนอินเดียในสมัยนั้นพากันบูชาพระประยาบัติ ซึ่งถือกัน ว่าเป็นเทพอันสูงสุดผู้ส่ง โอรสชื่ออินทระ มาเป็นกษัตริย์ปกครองปวงชนในโลก แต่ ถึงอย่างไรก็ตามหน้าที่ประการแรกของกษัตริย์ก็ยังคงเป็นผู้นำในการปกครองเหมือน ดังแต่ก่อน เพียงแต่ว่าคนอินเดียเริ่มมีความคิดเชื่อถือกันว่า กษัตริย์ของพวกตนนั้น คือเทพเจ้าผู้เป็นอมตะ และเป็นต้นตระกูลของกษัตริย์ในโลก...

คัมภีร์มนุสมฤติ²⁰ กล่าวถึงกษัตริย์ไว้ว่า

"พระราชาผู้ปกครองประยาธาษฎร อยู่ถูกพระราชาองค์อื่น ๆ ที่ล้อมกัน สูงกว่า หรือต่ำกว่า ทำทนายพระองค์นี้ถึงหน้าที่ของกษัตริย์อยู่ไม่พึงถอยหนีจากการทำสงคราม กับพระราชาเหล่านั้น /87/ การไม่ถอยหนีจากสงคราม การให้ความคุ้มครองประยาชน

¹⁹ A. L. Basham, The Wonder That Was India (Delhi: Rupa & Co., 1967), p.82.

²⁰ Mn. 7.87-89: 244-245.

samottamādhamaī rājā tvāhūtas pālayan prajāḥ /
na nivarteta samgrāmāt kṣātram dharmam anusmaran //87//
samgrāmeṣu anivartitvam prajānām ca eva pālanam /
'suśrūṣā brāhmaṇānām ca rājānām 'sreyaskaram' param //88//
'āhaveṣu mithas anyonyam jighāmsantas mahīkṣitaḥ /
yudhyamānām param 'saktyā svargam yāntyaparāṅmukhāḥ //89//

การเอื้อเฟื้อพระพรหมณะ เป็นสิ่งสำคัญที่จะนำความผาสุกมาสู่พระราชา /88/
 พระราชาผู้มีความต้องการที่จะสังหารกันและกัน ต่อสู้ในสงครามด้วยความ
 อองอาจอย่างยิ่ง และไม่หันหน้าหนี จะไปสู่สวรรค์" /89/

คัมภีร์ภควัทคีตา อธิบายที่ 2 โคลกที่ 31-33²¹ ได้กล่าวถึงความจำเป็นของกษัตริย์
 ที่ต้องเกี่ยวข้องกับสงครามไว้ว่า "เมื่อพิจารณาถึงธรรมชาติของตน ท่านไม่ควรจะหวั่นไหว เพราะ
 ในนามของกษัตริย์ไม่มีอะไรจะดีกว่าสงครามที่เป็นธรรม"

ข้อความดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กษัตริย์เกี่ยวข้องกับสงครามโดยการเป็นนักรบ
 เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองประชาชน นอกจากนี้กษัตริย์ยังต้องทำสงครามเพื่อเพิ่มประชากรอีกด้วย ดังที่
 ได้กล่าวไว้ใน หิโตปเทศ์ ว่า "พระราชาพึงบำรุงแคว้นของพระองค์ให้มีพลเมืองอยู่เต็มด้วยการ
 กวาดต้อนจากประเทศศัตรู"²²

เมื่อทำการรบชนะศัตรูกษัตริย์ก็กวาดต้อนพลเมืองของข้าศึกมายังประเทศหรือบ้านเมือง
 ของตนเอง ซึ่งเป็นกฎธรรมดาที่ผู้แพ้จะต้องเสียทั้งอาณาเขต ทรัพย์สิน และพลเมืองแก่ผู้ชนะ
 กษัตริย์ผู้ชาญฉลาดและกล้าหาญ นั้นมิใช่จะรบเก่งอย่างเดียวเท่านั้น แต่ต้องรู้จักการกระตุ้น
 เร่งเร้าและรู้จักการบำรุงขวัญหรือเป็นกำลังใจแก่ทหารหาญด้วยดัง กล่าวไว้ในหิโตปเทศ์ ว่า

²¹MBh. 6.24.31, 33:1161.

svadharmam apī ca avekṣya na vikampitum arhasi /
 dharmyād dhi yuddhāc chreyas anyat kṣatriyasya na vidyate //

²²Hit. 3.7.95:69.

svarājyaṃ vāsayed rājā paradésāvagāhanāt /
 athavā dānamānābhyāṃ vāsitaṃ dhanadaṃ hi tat //

"เมื่อยกทัพบุกเข้าไปแล้ว พระราชาขณะทอดพระเนตรดูอยู่ ก็พึงทรงเร่งเจ้าพละยา ประจัญ-ประสัจบาน แม้ล้นยศอำนาจของมันคอยควบคุมอยู่ด้วย ก็แสดงตนดุจสิงหะมิใช่หรือ"²³

คัมภีร์มนุสมฤติ กล่าวถึง การที่กษัตริย์พึงปารุญชวัญ หรือเป็นกำลังใจแก่ทหารหาญ ว่า

"ขณะได้ลัดเลาะกำลังทัพของพระองค์แล้ว พระองค์พึงให้กำลังใจวกเขาให้อีกแถม พึงตรวจทัพออย่างดีเป็นพิเศษ และรู้ถึงการเคลื่อนไหวของกองทัพขณะกำลังรบกับศัตรู"²⁴

กษัตริย์และสงครามเป็นของคู่กันจะขาดกันมิได้ การสงครามเป็นพระราชกรณียกิจหลัก ของกษัตริย์ หรือผู้ปกครองในสมัยโบราณ ดังนั้นกษัตริย์กับสงครามจึงมีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกัน มาโดยตลอด และถือเป็นหน้าที่โดยตรงที่กษัตริย์จะต้องคุ้มครองประชาชน ดังที่กล่าวไว้ใน มนุสมฤติ ว่า

"หน้าที่สำคัญของกษัตริย์โดยตรงก็คือการปกป้องคุ้มครองประชาชน เพราะกษัตริย์ เป็นผู้บริโภคมลที่กล่าวมาแล้วย่อมถูกผูกพันโดยหน้าที่"²⁵

²³Hit. 3.9.136: 74.

puraskṛtya balam rājā yodhayed avalokayan /
svāminādhiṣṭhitaḥ śvāpi kim na simhāyate dhruvam //

²⁴Mn.7.194: 263.

praharṣayet balam vyūhya tām ca samyak parīkṣayet /
ceṣṭās ca eva vijānīyāt arīn yodhayatām api //

²⁵Mn. 7.144: 254.

kṣatriyasya paras dharmas prajānām eva pālanam /
nirdiṣṭaphalabhoktā hi rājā dharmena yujyate //

ตั้งได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าในสมัยพระเวทตอนต้น ย่าวอินเคียบโอราณได้แบ่งปัน ออกเป็น 3 วรรณะตามหน้าที่ และย่นวรรณะกษัตริย์ก็มีหน้าที่ปกป้อง คุ้มครองประชาชน มีหน้าที่เป็นนักรบเป็นผู้นำของเผ่า ที่ใดมีสงครามที่นั่นก็มีนักรบ นั่นคือมีกษัตริย์นั่นเอง

ความสัมพันธ์ของวรรณะอื่นกับสงคราม

หลักฐานเรื่องความสัมพันธ์ของวรรณะอื่นต่อสงครามที่มีปรากฏอยู่น้อยมาก วรรณะที่มีความสัมพันธ์กับสงครามที่เห็นเด่นชัด คือ วรรณะพราหมณ์ กล่าวคือ พราหมณ์ผู้เป็นปุโรหิต มีหน้าที่สวดให้กำลังใจทหาร มีหลักฐานในคัมภีร์รโหฤคคำสตร์ ว่า " เขาควรให้พราหมณ์ สวดอวยพรเพื่อชัยชนะ และการบรรลุสวรรค์ เขาควรมอบตัวเขาให้อยู่ในความดูแลของพราหมณ์"²⁶

ก่อนที่จะออกรบ พระราชา ให้พราหมณ์สวดอวยพรแก่นักรบเพื่อเป็นกำลังใจ และบำรุงขวัญ วรรณะอื่นไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจน แต่ทราบโดยนัยว่า การยกกองทัพไปทำสงครามนั้น ย่อมต้องอาศัยแรงงานในด้านการจัดการเสบียงอาหารบำรุงกองทัพ การสร้างป้อมปราการ การขุดคูเขื่อน บาฮัม กล่าวว่า "ทุกวรรณะมีส่วนร่วมในการทำสงครามทั้งสิ้น แม้แต่ วรรณะศูทร"²⁷

ดังนั้น สงครามมิใช่เกี่ยวข้องกับวรรณะกษัตริย์เท่านั้น วรรณะพราหมณ์ ไวศยะ และศูทรก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับสงครามด้วย

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁶ Arth. 10.3.36-37: 237.

vijayayuktāḥ svargīyāścāsiṣo vācayet //36//

brāhmaṇobhyas ca ātmanam atisṛjet //37//

²⁷ A.L. Basham, The Wonder that Was India, p. 128.

เทพเจ้าแห่งสงคราม

ในสมัยพระเวทยาวอารยันบุษยารธรรมชาติ และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งกำหนดให้เทพมีตัวตนขึ้นเรียกว่า บุคลาริษฐาน และบูชาด้วยความเกรงกลัวบ้าง ด้วยความนิมิตนึ่งบ้าง แม้ว่าทวยเทพจะปรากฏในร่างคล้ายมนุษย์ แต่ก็ยังเป็นเพียงภาพที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเท่านั้น ทั้งธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างก็มีเทพเจ้าประจำอยู่ที่

กิ้งลิน เช่น	พระอินทร์	ราชาแห่งทวยเทพและมนุษย์
	พระอัคคี	เทพเจ้าแห่งไฟ
	พระวายุ	เทพเจ้าแห่งลมพายุ
	พระยม	เทพเจ้าแห่งความตาย
	พระอัศวิน	เทพเจ้าผู้คุ้มครองป้องกันอันตราย
	พระอุษาเทวี	เทพแห่งรุ่งอรุณ
	สุรยเทพ	เทพเจ้าแห่งแสงสว่าง หรือดวงอาทิตย์
	เขบาลีและปฤถิรี	เทพเจ้าแห่งฟ้าและเทพแห่งดินหรือพระแม่ธรณี เป็นต้น

ดังนั้น การสงครามจึงมีเทพเจ้าประจำด้วย เพราะทุกครั้งที่เหล่านักรบทั้งหลายจะออกทำการสู้รบ จะมีราหมณ์ทำพิธีสวดอวยพร และสวดอ้อนวอนขอให้เทพเจ้าปกป้องคุ้มครองพวกเขาให้ได้รับชัยชนะและปลอดภัย ในวรรณคดีสันสกฤตสมัยพระเวทมีเทพเจ้าแห่งสงคราม คือ พระอินทร์ ผู้ได้รับการยกย่องนับถือ และนำเกรงขาม เป็นเทพที่มีผู้นิยมมากที่สุด มีบทสวดสรรเสริญมากกว่า 200 สุกตะ หรือเกือบหนึ่งในสี่ของบทสวดในคัมภีร์ฤคเวททั้งหมด ด้วยเหตุที่พระอินทร์เป็นเทพที่ยิ่งใหญ่ จึงได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าแห่งสงคราม พระองค์เป็นเทพนักรบมีหน้าที่ขจัดความเดือดร้อนที่พวกมนุษย์และเทวดาได้รับจากเหล่าอมนุษย์หรืออสูร เช่น ในกรณีแรก พระองค์ทรงทำสงครามกับพวกอสูรที่เป็นผู้ก่อกวนไว้ คือ พฤตราสูร พระองค์เป็นแบบอย่างอันดีเลิศของวีรบุรุษ และนักรบผู้ชอบการต่อสู้ และไม่มีใครเอาชนะพระองค์ได้ พระองค์เป็นผู้ปกป้องชาวอารยันผู้ศรัทธาในพระองค์ในการนำสงครามของพวกเขาและทั้งในเผ่าเดียวกันและ

กับเผ่าอื่น ๆ²⁸

พระอินทร์เป็นบุคลลาธิษฐานที่ถูกกำหนดขึ้นจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ แล้วค่อย ๆ ก่อเป็นรูปเป็นร่างแจ่มชัดขึ้น มีคำบรรยายแง่ต่าง ๆ อย่างกว้างขวางของกวีในสมัยพระเวท พระอินทร์ควรเป็นตัวแทนของมนุษย์มากกว่าเทพองค์อื่น พระองค์มีฐานะเป็นเทพแห่งสงคราม ทรงมีสายฟ้าเป็นอาวุธ เป็นผู้พิชิตมนุษย์แห่งความแห้งแล้งหรือความมืด ปลดปล่อยสายน้ำให้เป็นอิสระ และให้แสงสว่างแก่ฟ้าและดิน ทรงเป็นผู้ประทานฝนแก่ข้าวอารยัน ทรงเป็นเทพแห่งสงครามผู้ช่วยข้าวอารยันผู้พิชิตให้ อาชชนะชาวพื้นเมืองเดิมของชาวอินเดีย²⁹

ต่อมาในสมัยมหากาพย์ ความนิยมยกย่องพระอินทร์ลดน้อยลง ชาวอินเดียหันไปนับถือเทพเจ้าองค์อื่น ๆ เทพเจ้าที่ได้รับความนิยมในฐานะสูงสุด คือ พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ พระอินทร์ถูกลดความสำคัญลงไปจนกลายเป็นเทพชั้นรอง แต่พระองค์ก็ยังเป็นจอมทัพผู้มีอำนาจครอบครองสวรรค์ ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุเพียงชั้นเดียว บางครั้งมนุษย์ก็สามารถขึ้นไปครองแทนได้ เช่น พระเจ้านนทพ และพระเจ้า ต่อมาพระเกียรติคุณของพระอินทร์เสื่อมลง และถึงกับพ่ายแพ้พระสักันทกุมารในการทำสงครามกับพระอินทร์ได้ทรงมอบตำแหน่งจอมทัพแห่งสวรรค์ให้แก่พระสักันทกุมารในเวลาต่อมา³⁰ พระสักันทกุมารจึงเป็นเทพเจ้าแห่งสงครามในสมัยหลัง

²⁸ ดูรายละเอียดเรื่อง "พระอินทร์" ใน

เกื้อพันธุ์ นาคบุปผา. "พระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤต บาลี และวรรณคดีไทย"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทอักษรศาสตรบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520) หน้า 48-49.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

³⁰ MBh. 3.218.18:691.

tatra tvam mām raṇe tāta yathā 'srāddham vijesyasi /
tasmāt indras bhavānadya bhavitā mā vicāraya //

จอห์น ดาวสัน (John Dowson) กล่าวว่า "การตติเกยะ เป็นเทพเจ้าแห่งสงคราม เป็นชื่อดาวนพเคราะห์ดวงหนึ่งนามว่า ดาวอังคาร และยังเรียกกันว่า สักกันทะ..."³¹

เวตตัม มณี (Vettam Mani) ได้กล่าวว่า "พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ และ เทพองค์อื่น ๆ ได้ไปถึงทุ่งกุรุเกษตรพร้อมกับพระกุมาร (สักกันท์) ผู้ซึ่งจะได้รับการราชาภิเษก (สุพรหมณะ) ให้เป็นองค์จอมทัพ..."³²

หลักฐานดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในสมัยพระเวท พระอินทร์ทรงเป็นเทพเจ้าแห่งสงคราม และในสมัยหลังต่อมาคือสมัยมหากาพย์และสมัยปุราณะ พระสักกันท์กุมารหรือการตติเกยะ ทรงเป็นเทพเจ้าแห่งสงคราม ซึ่งก่อกำเนิดขึ้นมาเพื่อปราบอสูรที่ก่อความเดือดร้อนแก่มนุษย์ และ เทวดา มีพระนามที่ใช้ขานเรียกมากมาย³³

³¹ John Dowson, A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History and Literature (London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1913), p.152.

³² ทรายละเอียดในภาคผนวก หน้า 64.

Vettam Mani, Purānic Encyclopaedia (Motilal Banarsidass, 1975), p.748.

เสฐียรโกเศศ กล่าวว่า การตติเกยะ เป็นเทพแห่งสงครามของ ฮินดู เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า พระสักกันท์ ในรามเกียรติ์ และนารายณ์สิบปาง เรียก พระขันฑกุมาร... ดู เสฐียรโกเศศ, "การตติเกยะ," สาขานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2516), หน้า 1199.

³³ ทรายละเอียดในภาคผนวก.